

LUNDS UNIVERSITET
SOCIOLOGISKA INSTITUTION

I huvudet på en terrorist

Samhälleliga motivvokabulärer för självmordsterrorism
och terrorism

Författare: Eevastiina Virtanen

Uppsats SOC 446, 41-80 p

Höstterminen 2004

Handledare: Malin Åkerström

ABSTRACT

Författare: Eevastiina Virtanen

Titel: I huvudet på en terrorist: samhälleliga motivvokabulärer för självmordsterrorism och terrorism, Uppsats SOC 446, 41-80 p

Handledare: Malin Åkerström

Sociologiska Institutionen, höstterminen 2004

Uppsatsen behandlar konflikten mellan Israel och Palestina ur självmordsterroristers och terroristers synvinkel. Intresset riktas mot förklaringarna bakom självmordsterrorism och terrorism och medias betydelse för de studerade fenomenen uppmärksammas.

Uppsatsens syfte är att finna och analysera de förklaringar som finns i vetenskaplig litteratur och i svensk kvällspress till självmordsterrorism och terrorism. Att kortfattat diskutera likheter och skillnader mellan förklaringarna ingår också i uppsatsens syfte.

För analysen av de funna förklaringarna både i vetenskaplig litteratur och i svensk kvällspress används artiklar från C. Wright Mills och Marvin B. Scott & Stanford M. Lyman som analysverktyg. De nämnda artiklarna behandlar samtalets koordinerande och reparerande roll vid handlingar eller beteenden som har fört tillvaron i obalans. Gert Z. Nordströms analys av kvällspressens iscensättning av nyheter används i analysen av förklaringar i kvällspressen.

I vetenskapliga källor kan självmordsterrorism och terrorism förklaras bl.a. som uppvisande av en politisk strategi, en del av ett våldsamt, icke-verbalt samtal. Socioekonomiska faktorer (fattigdom, knappa utbildningsmöjligheter) ses också som förklaringar till självmordsterrorism och terrorism. Förklaringar i kvällspressen betonar bl.a. de socioekonomiska faktorerna och understryker samhälleliga strukturer närvarande i det palestinska samhället som individen inte kan påverka. De vetenskapliga förklaringarna innehåller mer berättiganden än förklaringar i kvällspressen som innehåller mer ursäktanden i Scott & Lymans terminologi. En annan skillnad är att självmordsterrorism och terrorism förklaras som politisk strategi bara i vetenskapliga förklaringar. Förklaringar i kvällspressen belyser fenomenens apolitiska sida.

Nyckelord: intifada, kvällspress, motivvokabulär, självmordsterrorism, terrorism

1. Inledning: Terrorister eller martyrer?	4
1.1 Syfte	5
1.2 Frågeställningar	5
2. Metod och material	6
2.1 Avgränsning för materialinsamling	6
2.2 Materialinsamling	7
2.3 Analytiska perspektiv	7
2.3.1 C. Wright Mills: <i>Situated Actions and Vocabularies of motive</i>	7
2.3.2 Scott & Lyman: <i>Accounts</i>	9
3. Vetenskapliga förklaringar	13
3.1 Självordsterrorism och terrorism förklarade som våldsamt samtal och rationell, politisk strategi	13
3.2 Terrorism som självhjälp i ett våldsamt samhälle	17
3.3 Socioekonomiska faktorer som förklaringar	19
3.4 Makt och möjlighetsstrukturer	22
3.5 <i>Stigmatic motifs</i> och <i>charismatic motifs</i>	24
3.6 Individpsykologiska förklaringar	26
3.7 Det altruistiska självmordet	28
4. Förklaringar i kvällspressen: Aftonbladet och Expressen	30
4.1 Tidigare studier av terrorism i kvällspressen	30
4.1.1 <i>Terrorkriget i kvällspressen</i>	31
4.2 Återkommande förklaringar i kvällspressen	32
4.2.1 Rubriker som förklarar	32
4.2.2 Misär som förklaring	33
4.2.3 Apati som förklaring	35
4.2.4 Stolthet som förklaring	35
4.2.5 Hämnd som förklaring	36
4.2.6 Den nya normen som förklaring	37
4.3 Det målande språket som förstärkande förklaring	38
4.4 Biblisk symbolik och religiösa hänvisningar som förklaringar	39
5. Avslutande diskussion	41
5.1 En övergripande insyn i förklaringarna till självmordsterrorism och terrorism	41
5.2 Likheter i förklaringar till självmordsterrorism och terrorism	42
5.3 Skillnader i förklaringar till självmordsterrorism och terrorism	42

1. Inledning: Terrorister eller martyrer?

”They are martyrs, not suicides; their actions are heroic, their self-sacrifice noble and supreme [...]”¹

Denna uppsats lägger fram olika motivvokabulärer d.v.s. förklaringar bakom fenomenen självmordsterrorism och terrorism i modern tid med konflikten mellan Israel och Palestina i åtanke. Uppsatsen strävar efter en mångfacetterad skildring av fenomenen självmordsterrorism och terrorism om vilka jag inte hade någon omfattande kunskap om i början av uppsatsskrivandet, deras eviga närvaro i olika media till trots.

Det är viktigt att bli uppmärksam på att även om uppsatsen diskuterar förklaringar till självmordsterrorism och terrorism d.v.s. motiv till dessa handlingar, är förklaringarna inte presenterade av självmordsterrorister och terrorister. Förklaringar av de här fenomenen, konstruktioner av den verkligheten som ska förklaras är framarbetade med hjälp av dokumentanalys av både vetenskaplig litteratur och svensk kvällspress, vilka är delar av det aktuella sociala sammanhang som dessa fenomen konstrueras, konstrueras och ska förstås i.

De insamlade samhälleligt accepterade förklaringarna har analyserats utifrån artiklar från C. Wright Mills² och Marvin B. Scott & Stanford M. Lyman³. Det är motiverat att använda begreppet förklaring eftersom det av de möjliga svenska översättningarna mest motsvarar de begrepp Mills och Scott & Lyman använder i sina artiklar.

Försök för att uppnå något annat än självmord med självmordsdåd är inget nytt fenomen. I *Archives of Suicide Research* 8:1: 2004 diskuteras traditioner i olika kulturer i många delar av världen där självmord har använts och används till olika syften. Däremot har situationen i media förändrats i modern tid. Nyheten är inte handlingen i sig, utan rapportering av den. Omvärldens uppfattning med medias hjälp bidrar till en reaktion och konstruktion av en förklaring.⁴ I denna uppsats studeras förklaringarna i vetenskaplig litteratur och svensk kvällspress.

Socialpsykologen Albert Bandura beskriver medias allt större roll för terrorism:

¹ Battin, M., P. (2004) *The Ethics of Self-Sacrifice: What's Wrong with Suicide Bombing?* *Archives of Suicide Research* 8:1 s. 33

² Mills Wright C. (1940) *Situated Actions and Vocabularies of Motive*. *American Sociological Review*, 5:6 s.904-913

³ Scott, M.B., Lyman, S.M. (1968) *Accounts*. *American Sociological Review* s. 46-62

⁴ Martin, J., L. (1990) *The Media's Role in Terrorism*. I Charles W. Kegley Jr. (ed.) *International Terrorism: Characteristics, Causes, Controls* s.158-162

”Struggles to legitimize and gain support for one’s causes, and to discredit the causes of one’s foes, are now waged more and more through electronic media.”⁵

Enligt Bandura är det omöjligt för terrorism att nå sina mål utan den publicitet som media ger. Media och terrorism kan påstås leva i en symbios: kvällspressen letar efter den stora nyheten som säljer flest upplagor, terroristerna försöker maximera våldets chockeffekt för att attrahera media, inklusive kvällspressen, som sedan rapporterar om självmordterrorister och terrorister. Inspirerad av terrorismens och medias symbios har jag sammanfört vetenskapliga förklaringar med förklaringar från den svenska kvällspressen för att studera hur självmordsterrorism och terrorism förklaras.

1.1 Syfte

Ursprungligen ville jag förstå vad som ”rör sig i huvudet” på en terrorist. Jag letade därför i olika vetenskapliga undersökningar för att finna svar, men fann endast olika förklaringar till självmordsterrorism och terrorism, inga tillförlitliga svar på vad som ”rör sig i huvudet” på en terrorist. Av denna anledning behandlar uppsatsen förklaringarna i sig.

Uppsatsens syfte är inte att kartlägga, beskriva eller förklara självmordsterrorism och terrorism, utan att studera hur detta förklaras både i vetenskaplig litteratur och i svensk kvällspress. Förklaringar till självmordsterrorism och terrorism från vetenskaplig litteratur och svensk kvällspress ställs sedan bredvid varandra för att kortfattat beskriva, identifiera och analysera eventuella likheter och skillnader.

1.2 Frågeställningar

Huvudfrågeställningen i denna uppsats är: Vilka förklaringar finns det för fenomenen självmordsterrorism och terrorism? Andra frågeställningar är: Speglas de förklaringar som finns inom vetenskaplig litteratur i den svenska kvällspressen? Finns det skillnader i förklaringarna, i så fall vilka?

⁵ Bandura, A. (1998) Mechanisms of Moral Disengagement. I W. Reich (ed.) *Origins of Terrorism* s. 172

2. Metod och material

Att finna vetenskapliga förklaringar till eller vetenskapliga titlar om självmordsterrorism och terrorism visade sig inte vara helt lätt. Vissa av källorna som har använts hävdar att området är litet och underskattat och i behov av expansion eller att flera påverkande faktorer har förbisetts, men att författaren nu skulle göra ett gott försök. Speciellt terrorattackerna den 11 september tycktes vara en katalysator inom sociologisk forskning för att omvärdera terrorism som ett adekvat forskningsområde.⁶ Eftersom forskning i ämnet är relativt begränsad gjordes det ständiga informationssökningar under hela uppsatsarbetet för att överhuvudtaget hitta vetenskapliga titlar att analysera som presenterar förklaringar till självmordsterrorism och terrorism. Titlarna analyserades sedan utifrån avgränsningen och utifrån artiklar från Mills och Scott & Lyman

Som hjälp till dokumentanalys av kvällspressens material tillsammans med Mills och Scott & Lyman användes en forskningsrapport av Gert Z. Nordström där i första hand analyseras kvällspressens framställning av nyheter och i andra hand hur händelserna i samband med attackerna mot World Trade Center framställdes den 11 september. I Nordströms forskningsrapport används kvällspressen som material till dokumentanalys vilket gav inspiration till en analys av samma medium vad gäller de studerade fenomenen, självmordsterrorism och terrorism. Nordströms forskningsrapport kommer att presenteras i avsnittet om kvällspressen.

2.1 Avgränsning för materialinsamling

Uppsatsen ska avgränsas till självmordsterrorister och terrorister från Mellanöstern med fokus på konflikten mellan Israel och Palestina. Det ska nämnas att terroristorganisationer och självmordsterrorister är nära länkade till varandra. Terroristorganisationer agerar både som rekryterare och utbildare för de individer som sedan ensamma utträttar självmordsattacker⁷, men i uppsatsen behandlas förklaringar till självmordsterroristers och enskilda terroristers handlingar. Uppsatsens kronologiska avgränsning är två år framåt från den andra palestinska

⁶ Senechal de la Roche, R. (2004) *Toward a Scientific Theory of Terrorism*. Sociological Theory 22:1 s.1

⁷ *Special Report Suicide Terrorism* (2004-01-10) The Economist s.18-20

folkresningen⁸, Intifadan, som anses ha inletts i september 2000. Denna kronologiska avgränsning har använts vid insamling av artiklar från den svenska kvällspresen.

2.2 Materialinsamling

Artiklarna som analyseras i uppsatsen letades fram i Mediarkivet. I informationssökningen användes bestämda sökord (t.ex. självmordsbomb* och terrorism*) och tidsbegränsning från september 2000 tills slutet på år 2002. Informationssökningen avgränsades till Aftonbladet och Expressen. Antal artiklar från Aftonbladet är 25 och från Expressen 9.

2.3 Analytiska perspektiv

Nedan presenteras de två artiklarna från C. Wright Mills och Marvin B. Scott & Stanford M. Lyman vilka används som analysverktyg för de funna förklaringarna i vetenskapliga källor och i svensk kvällspress. I kapitlet *Vetenskapliga förklaringar* används de flertaliga engelska begreppen från Scott & Lyman sparsamt då begreppen kan orsaka förvirring. I kapitlet *Förklaringar i kvällspresen* anser jag däremot att Scott & Lymans terminologi inte kommer att orsaka förvirring.

2.3.1 C. Wright Mills: *Situated Actions and Vocabularies of motive*

”Motives are accepted justifications for present, future, or past programs or acts.”⁹

Mills lägger fram en analytisk förklaringsmodell för motiv i artikeln *Situated Actions and Vocabularies of Motive*. Mills analyserar i artikeln samtalets integrerande, kontrollerande och specificerande roll i sociala situationer.

Motiv/förklaringar är enligt Mills typiska för den sociala situationen de uppkommer i. Motiv är inte något representativt för individen, utan de har en handlings

⁸ Cohn-Sherbok, D., El-Alami, D. (2001) *The Palestine-Israeli Conflict*. (rev. 2003) s.191-192 (I september 2000 besökte Ariel Sharon Al-Aqmoskén på Tempelberget i Jerusalem, en helig plats för muslimer, som upplevdes provocerande.)

⁹ Mills Wright C. (1940) *Situated Actions and Vocabularies of Motive*. *American Sociological Review* 5:6 s. 907

koordinerande funktion i den sociala situationen. Sociala aktörer tolkar situationen med hjälp av handlingsförklarande motiv (verbala eller icke-verbala) och handlar därefter.

Motiv tillskrivs i situationer där individen ska sätta sina handlingar i kontext med andras handlingar. Motiv kan framkomma i konversation och speciellt i konversation bestående av frågor. En fråga är ett yttrat krav på handlingsförklarande motiv.

Medvetenheten om motiv och ens förhållande till dem förekommer först när situationen har förvrängts. Frågan som form av tal uppmanar till ett verbalt tydliggörande av individens motiv d.v.s. förklaringar till hennes ifrågasatta beteende som har förvrängt den sociala situationen. Det verbala tydliggörandet anpassas till handlingens konsekvenser och olika situationer. Motiv förklarar situationen och handlingen som har lett till den.

Motiv är även kulturellt accepterade, situationsberoende förklaringar till handlingar och beteenden. Huruvida vissa motiv accepteras eller inte beror på omgivningen de presenteras i, hur kulturellt gångbara de olika presenterade förklaringarna är i den aktuella sociala omgivningen. I en social situation kan det existera olika motiv som är i konflikt med varandra. Konflikten mellan motiven kan bero på att individer i situationen befinner sig i ytterligare situationer och har flera referensramar och att motiven därmed kan konkurrera med varandra. Men det är viktigt att ännu en gång påpeka att motiv är något som tillskrivs någon. Individer vars agerande förklaras kan vara helt oförstående till dessa motiv. Motiv är subjektiva vilket betyder att individer kan ha helt olika motiv till ett liknande beteende i en likvärdig situation. Den historiska kontexten har också betydelse. Samhället förändras och situationen där individer handlar genomgår förändringar.

Utöver normer och regler för beteende i olika sociala situationer lär man sig att förklara dem. Förklaringar är beståndsdelar i språket och beteendet. Mills skriver:

”Along with rules and norms of action for various situations, we learn vocabularies of motives appropriate to them. These are the motives we shall use, since they are a part of our language and components of our behaviour.”¹⁰

Individen lär sig motiven till olika situationer i interaktion. Motiv blir en del av vårt beteende. Språket standardiserar de kulturellt gångbara motiven och individen socialiseras till att använda en viss retorik för olika situationer. De kulturella motivvokabulärerna och den

¹⁰ Ibid. s. 909

situationsanpassade retoriken kommer alltid att vara användbara förklaringar till antingen individens egna handlingar eller någon annans.

Motiv är verktyg för social kontroll, både självkontroll och kontroll av andra i ens sociala omgivning. Motiv kan även på ett tillfredsställande sätt förklara individens eller andras avvikande beteende från det kulturellt accepterade i den specifika sociala omgivningen. Individer i en social omgivning kan förutse ett framtida beteende med hjälp av kulturellt accepterade motiv. Mills skriver att språket är en indikator, inte bara på redan förekommet agerande, utan även på framtida handlingar. Beteendets verbala beskrivning kan även ses som ett nytt beteende som en upprepning av det som redan har skett.

Vocabularies of motive skapar trygghet i den sociala tillvaron då motiven i olika situationer fungerar som beteendekodex. Individerna i samma sociala kontext vet vilket beteende som kan förklaras och med vilka motiv. Individerna vet även vad som förväntas och hur andra reagerar på ett beteende. Med motiv har individen nästan alltid en möjlighet att förutse ett beteende och förklara beteendet med tillfredsställande motiv som följer det sociala och kulturella sammanhanget.

Mills förklarar att motiv är verktyg till att kritisera och berättiga ett beteende och att motiv har en integrerande funktion för samtal och handling och därmed sätter upp normerna i ett socialt sammanhang. Mills påpekar att motiv inte alltid är verbala, utan även kan uttryckas på ett icke-verbalt sätt:

[...] men do not always explicitly articulate motives, and that all actions do not pivot around language.”¹¹

2.3.2 Scott & Lyman: *Accounts*

Scott & Lymans *sociology of talk* anser att människorelationers byggstenar är just samtal i dess olika variationer. Scott & Lyman redogör i sin artikel¹² för en sådan variation av *sociology of talk*. *Accounts* är verbala förklaringar till handlingar som inte möter förväntningarna. Förklaringarnas uppgift är att fylla tomrummet som bristande förståelse mellan handlingar, förväntningar och handlingens konsekvenser har skapat. Förklaringarna hindrar konflikter att uppstå i beskrivna situationer och neutraliserar det avvikande.

¹¹ Ibid. s. 909

¹² Scott, M.B., Lyman S.M. (1968) *Accounts* American Sociological Review s. 46-62

Scott & Lyman diskuterar hur samtal kan återbringa balansen i tillvaron. Scott och Lyman menar att den som försöker förklara en handling inte behöver vara upphov till beteendet, utan förklaringar kan ges såväl av aktören såsom av den som har upplevt handlingens konsekvenser. I ett ännu större sammanhang beskriver Scott & Lyman *accounts* som synliga identitetsförhandlingar inom en *speech community*. *Speech communities* är inte begränsade språkligt, utan lingvistiskt och är sammanhörande sociala grupper inom samhället.

Scott & Lyman koncentrerar sig på två typer av förklaringar. *Excuses* och *justifications* är socialt accepterade verbala förklaringar till handlingar. I uppsatsen använder jag översättningar ursäktanden och berättiganden för att skapa ett naturligt följe i texten. Ursäktanden erkänner handlingen som moraliskt tvivelaktig, men ansvaret frånsägs och situationen förklaras med ett ursäktande för att normalisera det rubbade. Scott & Lyman delar ursäktanden i fyra olika typer:

- *Appeal to accidents*; handlingens ursprung finns i de samhälleliga, olyckliga omständigheterna och i individens otillräcklighet till fullständig självbehärskning.
- *Appeal to defeasibility*; alla handlingar har en mental sida bestående av kunskap och vilja. Ursäktanden av denna typ innebär att individen antingen inte hade tillräckligt med kunskap eller att hennes vilja inte var fri. Handlingen var påtvingad av något utomstående t.ex. en social struktur.
- *Appeal to biological drives*; denna typ av ursäktanden ingår i ett större sammanhang av fatalistiska förklaringar vilka i vissa kulturer (Scott & Lyman uppger inte vilka kulturer) anses härska över händelseförloppen. Individen kan enligt ett fatalistiskt synsätt inte påverka sitt liv, utan biologiska faktorer påverkar hennes handlingar. Dessa biologiska faktorer kan t.ex. vara att man tillhör en minoritet i ett samhälle och/eller har ett visst stigmatiserande utseende.
- *Scapegoating*; hör också till fatalistiska förklaringar. Individens handling är ett svar på en annan handling eller attityd. Förklaringar till individens beteende finns utanför henne.

Berättigande av en handling betyder att man framförhåller handlingens positiva effekt när handlingen ifrågasätts, m.a.o. när handlingens konsekvenser anses ha negativa följder. Scott & Lyman presenterar sex olika typer av berättiganden:

- *Denial of injury*; handlingen erkänns, men både konsekvenserna och de personer som drabbas anses obetydliga. Individen anser att personerna drabbade förtjänade att uppleva handlingens konsekvenser. Om handlingen har riktats mot ett dött ting är konsekvenserna desto obetydligare.
- *Denial of victim*; är ett liknande förklaringsätt som det föregående. Någon förtjänade att bli utsatt för handlingen. Denna någon kan vara t. ex. en som har orsakat lidande för den handlande individen eller den etniska minoritet individen representerar. Även dessa grupperns egendom kan attackeras om egendomen symboliserar gruppen.
- *Condemnation of the condemners*; handlingen erkänns, men individen anser att handlingen är irrelevant därför att de som dömer individens handlingar utför värre handlingar och blir inte dömda för dem, utan uppmuntras och dyrkas för handlingarna.
- *Appeal to loyalties*; handlingen är berättigad för att individen handlade i namnet av högre värden eller i namnet av intressen individen anser sig vara tvungen att bevaka.
- *"Sad tales"*; faktiska, miserabla förhållanden som förklarar individens nutida position och handling.
- *"Self-fulfillment"*; handlingen har en identitetsbyggande karaktär vilket innebär att individens handling inte kan ifrågasättas enligt individen själv.

Huruvida dessa olika typer av förklaringar accepteras beror enligt Scott & Lyman på om förklaringen är kulturellt och socialt erkännbar vilket ytterligare fördjupas i nästa citat:

"[...] vocabularies of accounts are likely to be routinized within cultures, subcultures and groups, and some are likely to be exclusive to the circle in which they are employed."¹³

¹³ Ibid. s. 53

Förklaringar accepteras inte när de faller utanför de förklaringarna som *speech community* i fråga använder. Förklaringen kan anses illegitim då handlingens konsekvenser är så grova att förklaringen inte kan mätas med den och när tillvaron inte lyckas neutraliseras med någon förklaring.

Organisationer som *speech communities* tillgodoser sina medlemmar med förklaringar som det framgår i nästa citat från Scott & Lyman:

”Speech communities define for their members the appropriate lingual forms to be used amongst themselves.”¹⁴

Förklaringar framförda i organisatoriska sammanhang uppger att individen enbart försökte följa organisationens regelverk. I vanliga fall kan respekt för uppsatta regler och normer accepteras som förklaringar, men om handlingen har förödande konsekvenser förblir den illegitim trots att individen bara utträttade det som organisationen bakom önskade.

¹⁴ Ibid. s.61

3. Vetenskapliga förklaringar

I detta avsnitt analyseras vetenskapliga förklaringar till självmordsterrorism och terrorism utifrån artiklarna från Mills och Scott & Lyman. Dessa vetenskapliga förklaringar var inte lättillgängliga. Vissa källor talade om hur lite forskning det finns om självmordsterrorism och terrorism, men att det nu skulle göras ett gott försök. Huruvida självmordsterrorism och terrorism var moderna¹⁵ eller gamla företeelser¹⁶ var ett annat tvistämne. Sociologen Roberta Senechal de la Roche talar om hur terrorism inte har varit högst upp på listan över forskningsområden:

”Terrorism has been greatly undertheorized, but this is changing- a reflection of the dramatic rise of terrorism itself. Moreover, because the mass media (such as newspapers and computer websites) describe the great majority of terrorist incidents in considerable detail, the subject has the virtue of being relatively easy to study.”¹⁷

I citatet ovan lyfter Roberta Senechal de la Roche upp den viktiga, underlättande rollen media har för terrorismforskningen. Enligt Scott & Lyman kan avvikande handlingar förklaras både av aktören själv såsom av den som har upplevt handlingens konsekvenser: detta gör användning av vetenskapliga förklaringar befogat. Alla kan påstås kunna ta del av informationen i media och därmed ha förmågan att förklara självmordsterrorism och terrorism.

3.1 Självmordsterrorism och terrorism förklarade som våldsamt samtal och rationell, politisk strategi

Martha Crenshaw, forskare i politisk terrorism, förklarar terrorism som logisk och rationell till sin natur. Terrorism är uppvisning av en politisk strategi:

¹⁵ Black, D. (2004) *The Geometry of Terrorism* Sociological Theory 22:1 s.22

¹⁶ Oberschall, A. (2004) *Explaining Terrorism: The Contribution of Collective Action Theory* Sociological Theory 22:1 s.27

¹⁷ Senechal de la Roche, R. (2004) *Toward a Scientific Theory of Terrorism* Sociological Theory 22:1 s. 3

”[...] a strategy of terrorism has gradually evolved as a means of bringing about a political change opposed by established governments.”¹⁸

Mills i sin tur skriver att även icke-verbalt agerande är en form av samtal. Konflikten mellan Israel och Palestina kan då ses som ett samtal bestående av våldsamma, politiska handlingar såsom byggandet av skyddsmuren och attackerande av hus från Israels sida gentemot palestiniernas svar i egenskap av självmordsattentat och stenkastande småbarn.

”Rather than expressing something which is prior and in the person, language is taken by other persons as an indicator of future actions.”¹⁹

Dessa icke-verbala våldsamma handlingar kan förklaras med hjälp av Mills som uppvisande av båda sidornas framtida politiska strategi, framtida handlingar. Crenshaw skriver hur vissa handlingar från statens sida (som byggandet av skyddsmur av Israel) kan förklara terrorism:

”[...] the regime may make itself morally or politically vulnerable by increasing the likelihood that the terrorists will attract popular support.”²⁰

Per Bauhn, docent i praktisk filosofi, förklarar ett politiskt terrordåd som ett våldsamt dåd på skyldiga/oskyldiga offer för att nå ett politiskt mål, att påverka eller att förstärka status quo.²¹ Alla självmordsterrorister och terrorister inom uppsatsens avgränsning kan således anses vara politiska. Deras handlingar symboliserar viljan till förändring, att uppnå en palestinsk stat.

Bauhns förklaring till terrorism kan analyseras som en form av berättiganden i Scott & Lyman's terminologi. I Scott & Lyman's berättiganden betonas de positiva konsekvenserna (förändring på det politiska fältet) som efterföljer handlingen. Terrorismens konsekvenser och de som drabbas av terrorismen kan anses vara obetydliga i förhållande till handlingens positiva, berättigande konsekvenser. Förklaringar till politiska terroristers beteende i Bauhns mening är påverkan på det politiska fältet, men även skapandet av en fruktan som kan påskynda den politiska process som syftar till förändring på det politiska fältet. Politiska terrordåd kan förklaras som en del av det ovannämnda icke-verbala,

¹⁸ Crenshaw, M. (1998) *The Logic of Terrorism: Terrorist Behavior as a product of Strategic Choice* Origins of Terrorism (ed.) Reich, W. s. 10

¹⁹ Mills Wright, C. (1940) *Situated Actions and Vocabularies of Motive*. American Sociological Review 5:6 s. 904

²⁰ Ibid. s. 14

²¹ Bauhn (1989) *Ethical Aspects of Political Terrorism* kap. 1 s. 9-49

våldsamma samtalet som är en del av den politiska strategin. Det ska klargöras att Bauhn inte anser att offren eller skadan inte existerar, utan Bauhns förklaring analyseras här utifrån Scott & Lymans terminologi som i samband med Bauhns förklaring till terrorism kan innehålla indikationer till det.

Crenshaw förklarar terrorism som ”learning process”: innan terrorism används som metod för att nå ett politiskt och strategiskt mål måste alla andra metoder vara utprovade och misslyckade. Även Crenshaw understryker medias roll: terrorister lär sig av varandra från det som rapporteras i media. Att terrorism används kan enligt Crenshaw förklaras med den ojämna maktbalans som föreligger mellan staten och dess konkurrenter, terrorister:

”Generally, small organizations resort to violence to compensate for what they lack in numbers. The imbalance between the resources terrorists are able to mobilize and the power of the incumbent regime is a decisive consideration in their decision making.”²²

Mills skriver att motiv tillskrivs till handlingar (verbala, icke-verbala) i en specifik social situation. Palestinier kan således tolka t.ex. skyddsmuren som uppvisning av israelers betydligt större makt och svara med ett självmordsattentat. Ett citat från Albert Bandura visar hur denna typ av icke-verbala handlingar förklarar det ökade våldet och minskar inte terrorismen:

”To fight terror with terror often spawns new terrorists and provides new justifications for violence that are more likely to escalate terrorism than to diminish it.”²³

Sociologen William J. Swart analyserar begreppet krig i samband med terrorism. Är de inblandade parterna i krig med varandra finns det ett samhälleligt accepterat motiv till våldet. Ordet krig används retoriskt för att berättiga och förklara dåden. Befinner sig individerna i ett krig så är deras handlingar berättigade.²⁴ Även krig kan ses som ett våldsamt, icke-verbalt samtal. Våldet är förklarat om samtalet bestående av icke-verbala våldsamma handlingar är

²² Crenshaw, M. (1998) *The Logic of Terrorism: Terrorist Behavior as a Product of Strategic Choice* Origins of Terrorism (ed.) Reich, W. s. 11

²³ Bandura, A. (1998) *Mechanisms of Moral Disengagement* Origins of Terrorism (ed.) Reich, W. s. 169

²⁴ Swart, W.J. (1994) *Stigma and the Charisma in the Rhetoric of Terrorism* Perspectives on Social Problems s. 87-88

krig i dess traditionella form där krigsdeklaration ingår. Krigsdeklarationen i sig förvränger inte den sociala situationen och inga handlingar kräver förklaring: att kriga kan enligt Mills begrepp ses som en samhälleligt accepterad förklaring. Kriget som en social situation förklarar våldet som krig orsakar.

Om samhället är i krig kan självmordsterrorister och terrorister ses som en del av en palestinsk armé. Till en sådan förklaring kan Scott & Lymans berättigande *appeal to loyalties* appliceras. Under ett krig är man delaktig i en beväpnad armé och är hängiven denna armés eller lands intressen och anser sig vara tvungen att bevaka dem med sitt liv, t.ex. som självmordsterrorist.

Konrad Kellen, samhällsvetare och specialist i terrorism, förklarar en annan aspekt av det icke-verbala, våldsamma samtalet mellan samhället och terrorister som till skillnad från berättiganden ovan är mer en form av ursäktande i Scott & Lymans terminologi. Enligt Kellen är terroristerna och samhället som samtalande parter. Samhället måste bli mer lyhört, lyssna på terroristerna för att kunna förklara deras handlingar. Varje aktion från antingen samhällets eller terroristernas sida förs vidare med en reaktion från den andra sidan. Parterna befinner sig i ett ömsesidigt beroendeförhållande. Media har också sin del i samtalet och möjlighet att påverka.²⁵ Med tanke på Mills och hur motiven till handlingar tillskrivs av andra än den som agerar, kan media påstås tillskriva förklaringar till det icke-verbala, våldsamma samtalet som sedan både parterna (terrorister och samhället) tar del av och påverkas av. Ett ursäktande av Scott & Lyman (scapegoating) kan appliceras på Kellens förklaring till terrorism och samhälle som är påverkade av den yttre strukturen i sina handlingar. Det våldsamma, icke-verbala samtalet - som kan påstås vara en yttre struktur - förstärker medias stora roll ytterligare. Media blir en del av det våldsamma samtalet mellan terrorister och samhälle då den formar ytterligare en yttre struktur som påverkar både terroristers och samhällets handlingar.

²⁵ Kellen, K. (1998) Ideology and Rebellion: Terrorism in West Germany. I Walter Reich (ed.) *Origins of Terrorism* s. 46-49

3.2 Terrorism som självhjälp i ett våldsamt samhälle

Terrorism kan förklaras som social kontroll med hjälp av den sociala geometrin, framarbetad av sociologen Donald Black.²⁶ Blacks förklaringar kan påstås framförhålla samhällsaspekter i stort och ignorera individaspekten som är i fokus i denna uppsats. Jag anser dock att Blacks sociala geometri innehåller värdefull information i sammanhanget för att kunna förstå varför en individ handlar på ett visst sätt. Enligt Black är terrorism:

”[...] self-help by organized civilians who covertly inflict mass violence on other civilians.”²⁷

Kärnan av teorin om den sociala geometrin är att social distans inte alltid innebär en fysisk distans. De individer och grupper som är socialt distanserade kan vara fysiskt nära varandra. Den fysiska distansens betydelse har emellertid minskat till stor del p.g.a. den nya teknologin i det postmoderna samhället, såsom Internet, skriver Black.

Black anser att sociologin i sina ”renaste former” inte bör analysera människans beteende utifrån individens eller kollektivets känslor, tänkandet, psykologin eller målsättningar, utan utifrån den sociala geometrin. Produkter av horisontella (graden av integration och intimitet), vertikala (ojämlikhet), kulturella (språk, religion) och normativa (social kontroll) handlingar och beteende som betingas av denna typ av social geometri förklarar händelserna i det sociala rummet enligt Black. Black förklarar i nästa citat hur man kan förstå våldets (terrorismens) framkomst i en konfliktsituation:

”Violence might appear to be an unpredictable outburst or unexplainable explosion, but it arises with geometrical precision [...] But violent individuals and collectivities do not exist: No individual or collectivity is violent in all settings at all times, and neither individualistic nor collectivistic theories predict and explain precisely when and how violence occurs. Violence occurs when the social geometry of a conflict- the conflict structure- is violent.”²⁸

²⁶ Black, D. (2004) *The Geometry of Terrorism* Sociological Theory 22:1 s.14-25

²⁷ Ibid. s. 14

²⁸ Ibid. s. 15

Terrorism enligt Black är något slags självhjälp, en avreagering på ett avvikande beteende. Våldet har dock aldrig sitt upphov i individen eller kollektivet, utan i strukturen. Terrorism tycks förklaras i Scott & Lymans termer som ursäktande. Handlingar är påtvingade av en utomstående struktur över vilken individen inte kan härska. Eftersom individen inte kan behärska strukturen kan hon inte heller ha ansvar för sina handlingar.

Black skriver att när den sociala geometrin utmärks av våldsamt begått det våldsamma dåd, såsom självmordsterrorism och terrorism. Black tar upp konflikten mellan Israel och Palestina som ett av exemplen från det sena 1900-talet som teorin kan appliceras på.

Denna sociala geometri med våldsamma strukturer förklaras av Black som bestående av en stark social polarisering mellan de orättvist behandlade (individer av en viss etnicitet eller religion vilka här är palestinier) och deras fiender (individer av viss etnicitet eller religion, israeler) då kulturell distans, relationsdistans, ojämlikhet, samarbete och olikheter i livsformer är stor. Ju större dessa skillnader är, desto mer skadande är våldsamt. Scott & Lymans berättiganden kan också kopplas till Blacks förklaring av terrorismens framkomst. De starkt polariserade grupperna kan p.g.a. de stora distanserna emellan anse att offren för handlingen eller offrens skador är obetydliga.

Terrorism förklaras av Black som social kontroll som sker underifrån i den sociala geometrin, mot den som är överlägsen. Den sociala kontrollen underifrån kan kopplas till Scott & Lymans ursäktanden. Förklaringar till individens beteende finns utanför henne och fungerar som ett svar på en handling, i detta fall som ett svar på den våldsamma sociala geometrin. Black förklarar vidare hur teorin kan bekräftas genom att man tänker på var terrorism inte finns. Terrorism sker inte uppifrån, emellan jämställda grupper eller när individerna är socialt nära varandra t.ex. av samma etnicitet.

Enligt Black har den sociala distansens stora betydelse förekommit först under det sena 1900-talet tack vare den fysiska distansens minskning. Tidigare levde individerna nära dem som var socialt lika. Idag finns ingen fysisk distans till dem som skiljer sig socialt. Alltför olika *speech communities* i Scott & Lymans terminologi lever nära varandra och kan inte förstå eller kommunicera med varandra. Black påpekar att kolonialismen innebar fysisk närhet till de socialt avvikande, men att civilas frånvaro i kolonierna hindrade terrorismens framkomst. Under det sena 1900-talet däremot blev olika sociala grupper mer tillgängliga med hjälp av globaliseringen, teknologin, snabbare transporter och kommunikationsmöjligheter. Black understryker även betydelsen av den nya ”dödens

arkitektur”: flygplatser, hotell och shoppingparadis med modern effektivitetsprägel som har underlättat och förklarar terrorismens förekomst under det sena 1900-talet.

Utvecklingen i Blacks analys leder till en kulturellt mer homogen värld vilket kommer att förminska den sociala distansen och olikheterna i livsformer. Slutligen försvinner terrorismen p.g.a. den likställda sociala geometrin. Skillnaderna mellan de tidigare olika *speech communities* försvinner. Så här beskriver Black terrorismens framtid:

”The conditions of its existence ultimately become the conditions of its decline. The intermingling of peoples and cultures, technologically and otherwise, inexorably destroys the differences now polarizing populations and collectivizing violence.[...] Its inevitable faith is sociological death.”²⁹

3.3 Socioekonomiska faktorer som förklaringar

”Here we want to draw attention to persistent socioeconomic and demographic factors that create the weakness that can motivate this sort of terrorism and make it easier to recruit terrorists [...]”³⁰

I artikeln *Some Roots on Terrorism* redogör Ehrlich, professor i *population studies*, och Liu, forskare i bl.a. i socioekonomi, demografi och ekologi, för de socioekonomiska faktorerna som förklarar terrorism. Alla dessa faktorer kan hänvisas till de ursäktanden som enligt Scott & Lyman syftar på yttre omständigheter i situationen som förklaring till individens beteende. Handlingen är t.ex. en reaktion på en annan handling, individen kan inte påverka strukturerna i samhället eller så är handlingen orsakad av biologiska faktorer som individen inte heller kan påverka.

Först nämner Ehrlich och Liu hur geopolitik såsom kolonialism, västvärldens och speciellt USA: s intresse för olja i Mellanöstern samt av muslimska länder upplevda orättvisa maktförhållanden - som västvärldens stöd för odemokratiska regeringar - har skapat en grogrund för religiös fundamentalism i gräsrotsnivån med en depå av individer som vill dö för sin sak.

²⁹ Ibid. s. 24

³⁰ Ehrlich, P. R. & Liu, J. (2002) *Some Roots of Terrorism* Population and Environment 24:2 s.185

Terrorism förklaras av Ehrlich och Liu med ett berättigande: p.g.a. geopolitiken är offret inget offer och får bara vad denne förtjänar. Även ursäktandet *appeal to biological drives* kan kopplas till Ehrlichs och Lius förklaring: biologiska faktorer härskar över individen som inte kan påverka sin situation med något annat än med självmordsterrorism och terrorism för att Israel ser palestinier som sin koloni och därmed underlägsen.

Ehrlich och Liu förklarar terrorism även med socioekonomiska faktorer som kan kopplas till det som Scott & Lyman beskriver som samhällsligt olyckliga omständigheter vilka kan både ursäkta och berättiga individens handling. De olyckliga omständigheterna påverkar och förklarar individens handlingar och nutida position. Ursäktande och berättigande socioekonomiska faktorer enligt Ehrlich och Liu kan vara fattigdom, inkomstskillnader, ojämlikhet mellan män och kvinnor, dålig hälsovård, bristande utbildnings- och arbetsmöjligheter och dåliga kommunikationsmedel. Allvarliga strukturella brister som enligt Ehrlich och Liu tillsammans med konstant exponering för våld leder till ett starkt förändringsmotstånd och även en växande depå av terrorister.

Ehrlich och Liu vidareutvecklar hur det frustrerande tillståndet i samhällen med de ovannämnda socioekonomiska problemen blir värre när populationen är ung och utbildnings- och arbetsmöjligheterna knappa. Unga män utan arbete har ökad benägenhet att bli självmordsterrorist eller terrorist:

”[...] the vast majority of violent anti-social behavior is generated by young males, often unemployed or underemployed.”³¹

Denna andel unga män ökar hela tiden, vilket ökar antalet självmordsterrorister och terrorister:

”And large numbers of unemployed, disaffected young men who see West as their enemy, provide the cannon fodder for terrorism”³²

Denna beredskap att vara ”cannon fodder” för terrorismen kan med Scott & Lymans berättigande förklaras som *self-fulfillment*: självmordsterrorism och terrorism representerar en möjlighet att bedriva självutveckling i ett samhälle där arbetsmöjligheterna är knappa.

³¹ Ibid. s. 187

³² Ibid. s. 188

Ehrlich och Liu tar även upp skillnaden i nativitet mellan olika etniska grupper som i sig skapar problem för den etniska grupp som reproducerar sig minst. Ehrlich och Liu beskriver hur vissa araber ser denna demografiska utveckling som ett vapen mot Israel, då nya möjliga terrorister föds oavbrutet:

”[...] some Arabs see their baby boom as a weapon with which to destroy Israel.”³³

Terrorism kan alltså förminska dessa strukturella brister inom samhällen då skyddet som terroristorganisationen kan ge till familjen efter självmordsterroristens död bekämpar de socioekonomiska problemen och löser dem för en familj.³⁴ I den speciella situationen där en familj drar nytta av denna handling, kan handlingen förklaras som en samhällsligt accepterad situationsberoende förklaring för terrorism. Om de socioekonomiska problemen löses för en familj är självmordsterrorism accepterad. Med hjälp av Mills kan detta förklaras som ett situationsberoende motiv som förändras när den historiska och sociala kontexten förändras och kan därmed accepteras i den specifika sociala situationen. Nästa citat från Mills klargör situationsberoende motiv ytterligare:

”Men discern situations with particular vocabularies, and it is in terms of some delimited vocabulary that they anticipate consequences of conduct.”³⁵

Enligt Ehrlich och Liu har den stora depån av självmordsterrorister och terrorister sitt upphov i de ovannämnda socioekonomiska faktorerna. Den stora terroristdepån kan av palestinierna upplevas som en ny resurs. En resurs som förmildrar geopolitiska fakta och socioekonomiska brister inom samhället. Självmordsterrorism förstärker samhället och identiteten ur palestiniernas perspektiv med tanke på de möjligheter den ger till den stigande andelen av unga män som inte har några möjligheter annars enligt Ehrlich och Liu. Arabernas misslyckande med konventionell krigföring mot Israel hade en fortsättning i först terrorism

³³ Ibid. s. 189

³⁴ Orbach, I. (2004) *Terror Suicide: How is it Possible?* Archives of Suicide Research 8:1 s. 120-121

³⁵ Mills Wright C. (1940) Situated Actions and Vocabularies of Motive. American Sociological Review 5:6 s. 906

och senare självmordsterrorism³⁶, vilkas slagkraft på individnivå de geopolitiska, socioekonomiska och demografiska faktorer förklarar.

3.4 Makt och möjlighetsstrukturer

”[...] ’they’ have a weapon and ’we’ don’t.”³⁷

Redan i förra avsnittet utvecklades möjligheterna att jämma ut maktförhållanden med självmordsterrorism och terrorism. I detta avsnitt utvecklas denna maktutjämnning ytterligare. Eftersom Israel är en stat med möjlighet till modern krigsföring kan ett fattigare folk som palestinier ha ett mindervärdeskomplex. Det i det förra avsnittet nämnda höga födelseantalet kan ses som en resurs som är större än Israels motsvarande vilket kan avhjälpa mindervärdeskomplexet enligt vad som framkom i *Some Roots on Terrorism* (se ovan s.20). Självmordsterrorism används för att möjligheten existerar, palestinier kommer ikapp med självmordsterrorism som Israel kan tänkas ha i teorin, men vilket i praktiken är omöjligt p.g.a. djupt rotade traditioner i judiska och kristna kulturer som anser självmord vara synd.³⁸ Det ska påpekas att islam har en tvetydig syn på självmord (likaså kristendom och judaism). Dels förkastas det, dels godkänns det som frivilligt martyrskap för tron.³⁹ John Esposito, professor i religion, skriver hur fler och fler självmord klassificeras som martyrskap: skillnaden mellan självmord och martyrskap blir mindre och mindre.⁴⁰

Självmordsterrorism jämnar ut maktförhållanden och palestinier kan på detta sätt skaffa sig makt gentemot Israel.⁴¹ Psykologen Israel Orbach skriver vad införskaffandet av makt kan betyda:

”Suicide can be viewed as a means of satisfying needs, such as power, control or respect.”⁴²

³⁶ Crenshaw, M. (1998) *The Logic of Terrorism: Terrorist Behavior as a Product of Strategic Choice* Origins of Terrorism (ed.) Reich, W. s. 11

³⁷ Battin, M.,P. (2004) *Ethics of Self-Sacrifice: What’s Wrong with Suicide Bombing?* Archives of Suicide Research 8:1 s. 29

³⁸ Ibid. s. 30

³⁹ Ibid. s. 30

⁴⁰ Esposito, J. (2002) *Unholy War*. s.69

⁴¹ Battin, M.,P. (2004) *Ethics of Self-Sacrifice: What’s Wrong with Suicide Bombing?* Archives of Suicide Research 8:1 s. 34

⁴² Orbach, I. (2004) *Terror Suicide: How is it possible?* Archives of Suicide Research 8:1 s. 118

Som Mills skriver bestämmer den historiska och sociala kontexten vilka förklaringar som är accepterade. Eftersom situationen av vissa palestinier subjektivt kan upplevas som hopplös är möjligheten till att bli en självmordsterrorist eller terrorist och därmed uträtta våldsamma dåd förklarad och accepterad i den existerande sociala situationen där självmordsterrorism och terrorism kan innebära jämnare maktförhållanden och inre tillfredsställelse. Orbach skriver:

”[...] they feel that suicide attacks have filled their lives with meaning, replacing the long-lasting desperation and helplessness they have experienced.”⁴³

Clowards och Ohlins⁴⁴ *opportunity theory* studerar inte direkt självmordsterrorism och terrorism utan brott och avvikelser. *Opportunity theory* kan ändå fungera som en förklarande teori för omständigheterna och situationen bakom självmordsterrorism och terrorism. Enligt Cloward och Ohlin krävs det en viss social struktur för att individen ska uppleva möjligheterna för att höja sin status som onåbara (bli rik, studera). En otillfredsställande situation kan uppstå och p.g.a. frustration blir individen tvungen att söka tillfredsställande lösningar. Lösningar till den frustrerande situationen enligt Cloward och Ohlin är möjlighetsstrukturer i den specifika sociala kontexten. Liksom äldre kriminella i slumområden representerar självmordsterrorister och terrorister möjligheter för unga palestinier. Möjligheterna i att vara självmordsterrorist och terrorist kan sägas vara en berättigande förklaring i Scott & Lymans terminologi. Individernas utväg från en otillfredsställd situation till självutveckling är självmordsterrorism och terrorism efter vilka individerna hyllas som det framgår i citatet från Orbach:

”For many years now, an ongoing indoctrination process has gone in all social and cultural channels to motivate and educate the young Palestinian generation to carry out self-sacrifice by suicide. The indoctrination process targets the self-image of the potential suicide attackers, portraying them as glorified heroes and outstanding human beings.”⁴⁵

⁴³ Ibid. s. 116-117

⁴⁴ Lilly, Cullen, Ball (1995) *Criminological Theory; Contexts and Consequences*. s. 61-63

⁴⁵ Orbach, I. (2004) *Terror Suicide: How is it possible?* Archives of Suicide Research 8:1 s. 117

Det är tillgång till möjligheter som är det essentiella i en otillfredsställd situation skriver Cloward och Ohlin. Möjligheten till ”läromästare”, terrororganisationer och en social struktur som skapar kriminella/terrorister.

Möjlighetsstrukturer kan förklaras med Scott & Lymans ursäktanden som understryker de olyckliga omständigheterna: frustration, brist på samhälleligt accepterade möjligheter till att nå individuell framgång. De olyckliga omständigheterna ursäktar individens handling och frigör henne från ansvar för handlingens (själv mordterrorism, terrorism) konsekvenser.

3.5 *Stigmatic motifs* och *charismatic motifs*

I artikeln *Stigma and Charisma in the Rhetoric of Terrorism* utvecklar sociologen William J. Swart hur sociala handlingar (i artikeln terrorism) förklaras. Swart ser sociala handlingar som retoriska processer, inte som objektiva förhållanden. De retoriska processerna uttrycker olika förklaringar till handlingen. Swart uppmärksammar de retoriska processerna bakom terrorism som antingen legitimerande eller icke-legitimerande, men jag anser att dessa förklaringar också kan användas och analyseras som bara förklaringar i sig, utan att behandla legitimitetsfrågan.

Även om legitimitetsfrågan är viktig i Swarts artikel behandlas här främst de retoriska processerna i sig som förklarar terrorism, utan att angripa själva legitimiteten och hur den byggs upp via de nämnda retoriska processerna. Jag kommer dock att nämna vilka av förklaringarna som är legitimerande och vilka som är icke-legitimerande, då detta underlättar förståelsen. Nedan redogörs för de icke-legitimerande förklaringar för terrorism som Swart kallar *stigmatic motifs*.

Terrorister förklaras vara kriminella och agera mot demokratin. När terrorister lyckas i sina kriminella försök mot demokratin tappar även icke-terrorister sin tro på demokratin. Denna förklaring utvecklar att terrorister alltid hotar demokratin, även om deras uttalanden skulle uppge annat. Att förklara terrorism som hot mot demokratin uppmärksammar hur olika *speech communities* använder olika *accounts* för varandras handlingar. Terrorister deklarerar att de arbetar för en politisk förändring och den etablerade regeringsformen förklarar deras handlingar som hotfulla för allmänheten som citat från Swart visar:

”The Irish Republican Army, Palestinian Liberation Organization, Nicaraguan Contras, and other terrorist organizations legitimate their violence by claiming that a new, more humanistic social order must be ushered in to challenge the legitimacy of domination by the current political state.”⁴⁶

Terrorism förklaras i Swart med påståendet att terrorister är lurade till att begå terrordåd. Scott & Lymans ursäktande kan kopplas till de lurade terroristerna: individen har inte haft tillräckligt med kunskap om saken, hennes vilja har inte varit fri vid handlingen. Terrordåd kan även begås på måfå som Swart förklarar det. Terrorister är mentalt instabila, kan inte ansvara för sina handlingar, avviker från det normala samhället, har ingen moral, är ociviliserade och har ingen förståelse för vad deras handlingar har för konsekvenser.

En motsägande förklaring är att terrorister inte alls är mentalt instabila, utan fanatiska och rationella och därmed handlingskraftiga. Denna fanatiska förklaring har en religiös sida vilket är ytterligare en förklaring till självmordsterrorism och terrorism. Självmordsterrorism och terrorism existerar p.g.a. religiösa skäl. Enligt Mills är förklaringar typiska för den sociala situation i vilken de förekommer och har en handlingskoordinerande funktion. I nästa citat från Swart har den religiösa retoriken en handlingskoordinerande funktion. Den religiösa retoriken används till att motivera självmordsterrorism:

”[...] suicide terrorists are often blackmailed into accepting the task on the threat of harm to their families, and any religious claims are merely a cover for this blackmail or trickery.”⁴⁷

Den religiösa retoriken har en förklarande funktion vad gäller handlingar som förvränger tillvaron. Den religiösa retoriken är accepterad i den sociala situationen och i kulturen den används i, i detta fall palestinsk kultur. Mills skriver att förklaringar krävs först när ett beteende, ett självmordsdåd, har förvrängt situationen. De religiösa motiven som kan kallas för typiska (dock falska i ljuset av citatet från Swart) för den sociala situationen ersätter och förmildrar dådet. Det är ytterligare viktigt att lyfta upp Mills påpekan på att förklaringar inte har sitt upphov i individen, utan är tillskrivna såsom det framkommer i citatet från Swart: självmordsdåd utträttas under hot och förklaras av *speech community* med religiösa motiv. Individens handlingar tillskrivs religiösa motiv.

⁴⁶ Swart, W.J. (1994) *Stigma and Charisma in the Rhetoric of Terrorism* Perspectives on Social Problems 5, s.74

⁴⁷Ibid. s.84

Den sista *stigmatic motif* av Swart är det som förklarar terrorism som ”publicity stunt”. Swart beskriver att det ligger i medias natur att lyfta upp även terroristers sida av historien och därmed ventileras terrorism offentligt. Mills skriver hur beteendets upprepande kan fungera som ett nytt beteende. Terroråderna upplevs alltså om och om igen när de beskrivs i media och ”publicity stunt” kan beskrivas som lyckad.

Swart behandlar sedan *charismatic motifs* som fungerar som legitimerande retoriska processer för terrorism. Här behandlas bara förklaringarna i sig presenterade i Swart, legitimitetsfrågan utelämnas. *Charismatic motifs* kan kopplas till Scott & Lymans berättiganden då de förklarar terrorism som mekanismer för social förändring. Scott & Lymans berättiganden innebär att handlingens positiva konsekvenser hålls fram - i denna kontext social förändring. Terrorister är frihetskämpar som med sina handlingar svarar på frihetsberövande handlingar. I denna uppsats sammanhang kan en frihetsberövande handling vara t.ex. den omfattande kontrollen som staten Israel har över de ockuperade områdena. Terroråderna förklaras av Swart som den sista utvägen, ”last resort”, och är utförda av offer för någon av individen upplevd orättvis handling t.ex. den nämnda kontrollen.

3.6 Individpsykologiska förklaringar

Forskningen bakom terrorismens psykologi är av naturliga skäl inte utbredd. Dödssiffran bland terrorister är hög och de flesta gömmer sig eller är i fängelse. Jerrold M. Post, professor i psykiatri, beskriver självmordsterrorister och terrorister som följer:

”Several authors have characterized terrorists as action-oriented, aggressive people who are stimulus-hungry and seek excitement. Particularly striking is the reliance placed on the psychological mechanisms of ’externalization’ and ’splitting’, psychological mechanisms found in individuals with narcissistic and borderline personality disturbances”⁴⁸

Scott & Lymans ursäktanden kan appliceras på Posts förklaringar för självmordsterrorism och terrorism: handlingen erkänns som moraliskt tvivelaktig, men ansvaret fransägs. Individens handlingar har sitt ursprung i olyckliga omständigheter. En problematisk uppväxt ligger till

⁴⁸ Post, J., M. (1998) Terrorist Psycho-logic: Terrorist Behavior as a product of Psychological Forces. I Walter Reich (ed.) *Origins Of Terrorism* s. 25-49

grund för självmordsterrorism och terrorism enligt Post. Självmordsterroristers och terroristers familjer har ofta varit fattiga och marginaliserade.⁴⁹

Identitetsbildning är svårt enligt Post i situationer där det fria livet är omöjligt p.g.a. situationen i flyktingläger, vägtullar, skyddsmurar eller kontinuerlig kontroll av det dagliga livet. De vardagliga sysslorna som hjälper individen att bygga upp en identitet såsom att studera eller att skaffa sig ett yrke faller bort. Även här kan Scott & Lymans ursäktanden användas. Individens handlingar är påtvingade och beror på utomstående strukturer. Ockupationen som orsakar t.ex. vägtullarna är en del av en utomstående struktur på vilken individen inte kan påverka. Individen kan också reagera på en föregående handling eller attityd. En handling eller en attityd som orsakar en reaktion och handling från individen kan vara den dagliga kontrollen av individens liv.

Man bör inte heller glömma berättiganden av Scott & Lyman i Posts sammanhang. Scott & Lymans berättiganden finns här även om det individpsykologiska perspektivet helst kan tyckas använda ursäktanden. Berättiganden av Scott & Lyman ses här i individperspektivet, inte som berättigande för självmordsterrorism och terrorism. *Sad-tales* som berättigande hänvisar till miserabla förhållanden. Ett annat berättigande från Scott & Lyman som kan kopplas till sammanhanget är *self-fulfillment*: handlingen har en identitetsbyggande karaktär vilket inte kan ifrågasättas av individen själv. Självmordsterrorism kan således påstås ha en identitetsbyggande funktion då andra sätt är omöjliga (skaffa sig ett yrke, studera).

Post talar om en speciell *psycho-logic* som ligger bakom självmordsterroristers och terroristers våldsamma handlingar vilka alltid är politiska enligt Post. Post förklarar självmordsterrorism och terrorism som produkter av val individen gör i livet samt de psykologiska faktorerna bakom de gjorda valen (förklarade ovan). Enligt Mills rationaliserar individen sina val med en viss retorik som lärs i interaktion. Denna i interaktion lärda retorik följer alltid både det historiska och sociala sammanhanget och förändras när förutsättningarna för sammanhangen förändras. Enligt Post använder terrorister en retorik där världen delas in i fiender och icke-fiender. De som är fiender i det aktuella sociala sammanhanget och historiska kontext måste förstöras enligt *psycho-logic*.

Psykologen David Lester presenterar också olika psykologiska faktorer bakom självmordsterrorism och terrorism i Mellanöstern. Lester tar upp en undersökning där självmordsterrorism och terrorism förklaras med narcissistiska, exhibitionistiska och

⁴⁹ Ibid. s. 27

masochistiska karaktärsdrag hos individen.⁵⁰ De psykologiska faktorerna presenterade av Lester kan förklaras som Scott & Lymans ursäktanden som understryker de miserabla och ofördelaktiga förhållandena för individen som bakgrund till hennes handlingar. Enligt Lester har de svåra familjeförhållandena som ursäktande förklaring - med ursprung i kvinnoförtryck i form av både fysiska och psykiska övergrepp - stor betydelse för de unga manliga självmordsterroristerna, kvinnliga motsvarande nämns inte.

Ytterligare en ursäktande förklaring från Scott & Lyman (appeal to accidents) kan kopplas till självmordsterrorism och terrorism: faderns ständiga frånvaro - som är resultat av de segregerade liv kvinnan och mannen lever i dessa muslimsamhällen – har betydelse enligt Lester. Sönerna växer upp hos kvinnorna där männen sällan vistas.⁵¹ Våldshandlingarna enligt dessa i Scott & Lymans terminologi ursäktande psykologiska förklaringsmodeller är därmed en symbol för frigörelse och förstöring av den frånvarande fadern, symbol för samhörighet med den lidande modern och sammanför individen med den goda fadern, Guden.

3.7 Det altruistiska självmordet

”When is a motive praiseworthy and when not – when to be called altruistic or heroic and when terrorist?”⁵²

Durkheims *altruistiskt självmord* är aktuell även i denna studie, begreppet används och analyseras från många perspektiv i Archives of Suicide Research 8:1: 2004. Medan det egoistiska självmordet enligt Durkheim är ett resultat av personens individualisering och påtagliga utanförskap gentomot samhället och dess institutioner, begås ett altruistiskt självmord däremot av en individ med underutvecklad personlighet. I självmordsterroristers och terroristers fall leder socialisation till gruppen och förvärvande av gruppens religiösa, politiska och moraliska värderingar till exkludering från det övriga samhället vilket i sin tur visar vägen för marginalisering och alienation från självet. Det som Scott & Lyman kallar *appeal to loyalties* kan förklara en situation av alienation och marginalisering. Individens handlingar är berättigade då hon är hängiven någon och bevakar någons intressen. I sådana situationer ses självmord enligt Durkheim som ett mera fördelaktigt val än valet att leva.

⁵⁰ Lester, D. (2004) Altruistic Suicide: Some Issues. Archives of Suicide Research 8:1 s.40

⁵¹ Ibid. s.41

⁵² Lenaars, A.A. (2004) *Altruistic Suicide: A Few Reflections* Archives of Suicide Research 8:1 s. 1

Samhällsvetaren Ahmed Abdel-Khalek redogör för psykologiska faktorer bakom självmord som följer:

”[...] depression and especially hopelessness, in addition to the psychological disorders which have been given different terms: neuroticism, anxiety and emotional instability.”⁵³

De psykologiska störningarna Abdel-Khalek nämner i ovanstående citat kan sägas vara framträdande i ett av Durkheim beskriven bestämt samhälle där ett specifikt tillstånd råder vilket kan leda till ett altruistiskt självmord. Durkheim anser att den altruistiska typen av självmord - där det nämnda specifika tillståndet råder - är knuten till fundamentalistiska, primitiva samhällen. Att offra sig frivilligt i samhällen attribuerade dessa egenskaper har sin grund i självförnekelse. Individen avpersonifierar sig själv, existerar inte och når den fullständiga altruismen.

Durkheim förklarar hur det är via interaktion och medlemskap i olika grupper där individer interkommunikativt utvecklar sina mål som självmordsterrorist eller terrorist. Gruppen ger oss de värderingarna utifrån vilka vi anpassar vårt beteende, vilket liknar Mills analys om förklaringar som är socialt situerade i kontexten. I Scott & Lymans termer är det en berättigande förklaring (*appeal to loyalties*) som kan kasta ljus över den beskrivna situationen där individer förvärvar medlemskap i en grupp genom att begå självmords eller terroristdåd. Eftersom individen agerar utifrån lojalitet med gruppen är handlingen berättigad.

Vissa altruistiska självmord innehar likheter med det förpliktande altruistiska självmordet, dvs. då samhället kräver självmord av individen. Men de altruistiska självmorden är inte förpliktande utan likheten ligger i den positiva attityden gentemot ett sådant självmord. Beskrivningen av den här typen av självmord passar in i självmordsterroristers och terroristers handlingar. Individen offerar hellre sitt liv, vilket är accepterat, än återvänder till livet i desperation och misär. Margaret P. Battin, en amerikansk filosof, förklarar den positiva attityden i den sociala situationen för självmordsterrorism och terrorism så här:

”The Palestinian populace is desperate. Its young people are angry and hopeless. The idealism of some is manipulated by military strategists, and families respond to inducements like large cash payments.”⁵⁴

⁵³ Abdel-Khalek, A. (2004) *Neither Altruistic Suicide nor Terrorism but Martyrdom: A Muslim Perspective* Archives of Suicide Research 8:1 s. 101

4. Förklaringar i kvällspressen: Aftonbladet och Expressen

I detta kapitel analyseras material från både Aftonbladet och Expressen utifrån Mills och Scott & Lyman. Även teorin om nyheters iscensättning i kvällspressen som Gert Z. Nordström använder i *Terrorkriget i Kvällspressen* är ett analysverktyg för att ytterligare klargöra hur kvällspressen förklarar självmordsterrorism och terrorism.

De artiklar som behandlas i uppsatsen är till stor del antingen beskrivningar av vardagen från ögonvittnen eller öppet subjektiva ställningstaganden. En intressant aspekt är det sätt på vilket speciellt Aftonbladet beskriver sin inblandning i händelserna i konflikten mellan Israel och Palestina. Aftonbladet kontaktas av människor som befinner sig mitt i konflikten. Dessa informanter kan vara vanliga civila som befinner sig i händelsernas mittpunkt, t.ex.: ”Mahdi, 24, ringde till Aftonbladet från platsen där Jesus föddes”⁵⁵ Det ges intryck att informationen är förstahandsinformation som bara Aftonbladet får. Huruvida det rör sig om förstahandsinformation kan jag inte besvara.

Även experter och representanter från olika organisationer tycks förlita sig på Aftonbladet som kanal. T.ex. Edward Saids artiklar används återkommande i Aftonbladet. Riksdagsledamöter, representanter från Svenska kyrkan och organisationer som Rädda Barnen får också plats i tidningssidorna. Kvällspressen kan ses som ett forum för samhälleligt samtal där de situationsberoende, samhälleligt accepterade förklaringar till avvikande beteende som Mills skriver om upprättas och prövas.

4.1 Tidigare studier av terrorism i kvällspressen

Material som analyseras i denna uppsats är utvalt utifrån en bestämd tidsperiod.⁵⁶ Som analysunderlag till dokumentanalys kommer tillsammans med Mills och Scott & Lyman även delar av Gert Z. Nordströms studie om händelserna kring 11 september i kvällspressen att användas som modell för analys.

⁵⁴ Battin, M., P. (2004) *Ethics of Self-Sacrifice: What's Wrong with Suicide Bombing?* Archives of Suicide Research s. 31

⁵⁵ Aftonbladet, (2002-04-12) s.11

⁵⁶ från 2001-02-12 tills 2002-12-28

4.1.1 *Terrorkriget i kvällspressen*

”Det är främst bilder, och bilder i kombination med rubriker och ingresser, som drar köpare till kvällstidningarna”⁵⁷

Nordström skriver i sin rapport *Terrorkriget i Kvällspressen* (2002) att om en nyhet sprids och uppmärksammas beror det främst på två faktorer. Den första faktorn är *graden av sensation*: är nyheten överraskande eller inte. Den andra är *graden av identifikation*: kan läsaren identifiera sig med nyheten eller är avståndet från händelserna som skildras för stort tids eller kulturmässigt.

Nordström beskriver vidare hur konfrontation mellan bild och text iscensätts: då de har som funktion att ladda varandra. Nordström har upptäckt att kvällspressen har en bestämd form i sin nyhetsspridning: det är bara substansen, själva innehållet som byts ut. Det finns alltså ett bestämt sätt på vilket Aftonbladet och Expressen förklarar händelser för sina läsare. Dessa former för verklighetsskildring är dramatisk iscensättning, lyrisk iscensättning, episk iscensättning och didaktisk iscensättning.

I den dramatiska iscensättningen är graden av sensation hög. Händelserna pågår och det ges intryck av att händelserna är direkt iakttagna. Läsaren ska förskräckas och händelseförloppet utveckling är oviss, vilket speglas i de korta rubrikerna. Denna iscensättning kan bara användas under en kort tid; sedan byter man form, vanligen till lyrisk iscensättning enligt Nordström. Stämningen i den lyriska iscensättningen är lugn, graden av sensation låg och rubrikerna blir långa då det förfärliga måste bearbetas. Skillnaden mellan en dramatisk och lyrisk iscensättning är inte stor, förutom att händelserna i den lyriska iscensättningen är förväntade.

En episk iscensättning lyfter upp en detalj i ett större sammanhang som har skett i dåtid, men dock fortfarande kan pågå. Den episka iscensättningen förmedlas subjektivt berättande av en journalist då läsaren behöver någon med trovärdighet för att förklara det som har hänt. Nordström skriver hur det i denna typ av iscensättning bereds plats för olika personer i händelsen såsom syndabockar, hjältar och ögonvittnen.

Den sista iscensättningen som nämns av Nordström är den didaktiska där en händelsekedja från dåtid återges. I motsats till den episka iscensättningen är den didaktiska

⁵⁷ Gert Z. Nordström i förordet till *Terrorkriget i Kvällspressen* (2002)

iscensättningen objektiv och vetenskaplig och har som uppgift att förmedla information om de faktiska förhållandena för att läsaren ska kunna förstå det som har hänt.

4.2 Återkommande förklaringar i kvällspressen

De återkommande förklaringar som hittades i kvällspressen under den studerade perioden presenteras i detta avsnitt under varsitt avsnitt. Förklaringarna var t.ex.: misären i den sociala situationen, apati, stolthet, hämnd och den nya normen i samhället: självmordsterroristen.

4.2.1 Rubriker som förklarar

Gert Z. Nordström skriver att det är det bland annat rubriker som drar köpare till kvällspressen. Jag märkte att redan i rubrikerna gav kvällspressen förklaringar till självmordsterrorism och terrorism. Rubriker som kan kopplas till Scott & Lymans ursäktanden var t.ex.: ”Dåden är ett rop på hjälp”⁵⁸ De olyckliga omständigheterna som enligt Scott & Lyman ligger bakom handlingar förstärks i rubrikerna: ”Han går ner på knä och vädjar”⁵⁹ I rubriker som den föregående ges inte läsaren mycket information, men bilden av någon som är i behov av hjälp är stark. En sådan bild ges även i nästa rubrik: ”Långsam kvävning”⁶⁰ Dessa rubriker är i Nordströms termer episka därför att de skildrar något enskilt i en händelsekedja som fortfarande kan pågå. Nordström skriver att berättaren i en episk iscensättning måste vara någon förtroendegivande. I alla de föregående tre exemplen är det individer som kan beskrivas vara experter som har skrivit artiklarna. ”Dåden är ett rop på hjälp” är av en palestinsk affärsman vid namnet Sam Bahour. ”Han går ner på knä och vädjar” är av Peter Kadhammar som är journalist för Aftonbladet och rapporterar mycket från Palestina och på det sättet har blivit bekant för läsarna. ”Långsam kvävning” är av litteraturkritikern och palestiniern Edward Said. Det ska framhåvas att jag inte kan vara säker på att artikelförfattarna själva har satt även rubrikerna, men jag kan påstå att eftersom Sids och Kadhammars artiklar återkommer i materialet så tycks deras roll i kvällspressen vara ”den förtroendegivande” som Nordström beskriver det.

⁵⁸ Aftonbladet, (2001-12-03) s.28

⁵⁹ Aftonbladet, (2002-04-17) s.17

⁶⁰ Aftonbladet, (2002-08-08) s.4

Det finns inte många rubriker bland de studerade som har en dramatisk iscensättning i Nordströms terminologi. Ett exempel på en dramatisk rubrik kan dock finnas: ”De värsta striderna på 20 år”⁶¹ Frånvaron av dramatiska rubriker kan betyda att händelserna är förväntade och måste beskrivas med långa, lyriska rubriker p.g.a. att det förskräckliga ska förklaras för läsaren. Eftersom graden av sensation ändå måste höjas, verkar barnens inblandning i konflikten öka nyhetsvärdet. Här ges tre exempel på höjning av graden av sensation: ”Han skulle ut och leka. Yosef sköts ihjäl med en kula i huvudet när han kastade sten”⁶² och ”Barnet som sprängde sig. 16-åriga Ayat tog sitt liv med ett bombbälte”⁶³ ”Israel- en kyrkogård av döda barn”⁶⁴

Barnens inblandning förklarar och understryker ytterligare de olyckliga omständigheter som individen inte kan påverka och vilka enligt Scott & Lyman's termer ursäktar handlingen. Kvällspressens förklaringar för självmordsterrorism och terrorism kan således förklaras även med Scott & Lyman's berättigande som poängterar att individens olyckliga bakgrund berättigar handlingen trots att konsekvenserna inte är moraliskt försvarbara.

4.2.2 Misär som förklaring

I kvällspressen är misären, den sociala situationen, förmildrande. Dåden anses representera den sista utvägen. Ett citat där kvällspressen beskriver den miserabla sociala situationen: ”Aishas liv är hårt. Hennes man Yassir är svårt sjuk och kan inte arbeta. De stora barnen är arbetslösa.”⁶⁵ Arbetslöshet, brist på sjukvård gör att livet blir misär. För att höja graden av identifikation används förnamn i artiklarna från kvällspressen som i det föregående exemplet. De lidande människorna blir inte lika främmande och skillnader i kulturer spelar mindre roll när förnamnet används. Kvällspressen blir mer pålitlig i sin skildring av misär när förtroendegivande källor används, t.ex.: ”85 % av befolkningen har nu enligt FN behov av hjälp”⁶⁶

För att ytterligare höja graden av identifikation och understryka misären som förklaring nämns historiska händelser som kolonialism och apartheid. Kolonialismen blir en

⁶¹ Aftonbladet, (2002-03-13) s.6

⁶² Aftonbladet, (2001-12-17) s.8

⁶³ Expressen, (2002-03-30) s.8

⁶⁴ Aftonbladet, (2001-12-25) s.14

⁶⁵ Aftonbladet, (2001-12-17) s.8

⁶⁶ Aftonbladet, (2001-02-12) s.15

förklarande faktor i kvällspressen. Själv mordsterrorism och terrorism representerar upproret som det genom historiska fakta är känt att alla koloniserade folk bedriver. Uppror mot koloniserare blir en av Mills kallad samhälleligt accepterad förklaring till själv mordsterrorism och terrorism för av historiska skäl kan kolonialismen av många ses som moraliskt fel och i den situationen kan dessa handlingar och beteenden godkännas. Konflikten ursprung beskrivs så här i en av artiklarna: ”Ändå vet alla vad som är konflikten aktuella grund: det är ockupationen, den har pågått i snart 35 år och förvärrats dramatiskt genom illegala bosättningar och en Kafkaaktig labyrint av avspärningar.”⁶⁷ Här också höjs graden av identifikation med något som är bekant för det *speech community* som läser Expressen. Genom att kalla bosättningar och ockupation som ”Kafkaaktig” understryks den förklarade miserabla situationen som en obehaglig och mardrömslik, likt Franz Kafkas litterära konst.

Förklaringarna i kvällspressen som använder sig av kolonialism och apartheid kan i Scott och Lymans terminologi beskrivas som ursäktanden: individens handlingar är svar på samhällets strukturer och därmed ligger ansvaret på strukturen, inte på individen. Till exempel: ”Dessa palestinska själv mordsbombare är en del av den växande grupp av palestinier som har börjat jämställa livet under israelisk ockupation med döden, och därför agerar irrationellt, det är ett rop på hjälp till hela världen”⁶⁸ Israelisk ockupation som likställs i kvällspressen som kolonialism och apartheid är yttre strukturer som föder upp själv mordsterrorister och terrorister som bara handlar för att på något sätt undvika att bli underkuvade av strukturen: ”Många av dem har inte haft religiösa motiv. Bara ren desperation”⁶⁹

De exempel i kvällspressen på en apartheidliknande situation är skildringar från svårigheter i vardagen som vägtullarna orsakar: ”Sen Israel infört vägsräddningar är det nästan omöjligt för henne att komma till arbetet”⁷⁰ ”[...] min bror gifter sig, hur ska jag komma till bröllopet? [...]”⁷¹ De här faktiska förhållandena beskrivna i kvällspressen ökar misären och förklarar och ursäktar själv mordsterrorism och terrorism. Handlingar genereras i misären (*appeal to accidents*).

⁶⁷ Expressen, (2002-06-19) s.6

⁶⁸ Aftonbladet, (2001-12-03) s.28

⁶⁹ Aftonbladet, (2002-12-28) s.8

⁷⁰ Aftonbladet, (2002-06-12) s.2

⁷¹ Ibid. s.2

4.2.3 Apati som förklaring

En annan återkommande förklaring är det apolitiska och apatiska som betingar självmordsterrorism och terrorism. Dåden görs inte med politik i åtanke, tvärtom. Individen beskrivs vara trött på politik i allmänhet och det politiska läget i synnerhet. I en artikel i Aftonbladet från julafton 2001 berättar Mahmod att hans bror sprängde sig i Jerusalem, inte för att han var politisk, då hade han inte sprängt sig, utan väntat på förhandlingarnas upplösning istället. Denna förklaring kan kopplas till det ursäktande som Scott & Lyman kallar för *appeal to defeasability*. Individen saknar kunskap och vilja för att handla rätt och fritt. Ovissheten som kan beskrivas som en yttre struktur påtvingar den apatiska stämningen hos individen och leder till att individen handlar på ett visst sätt: ”Ovissheten är destruktiv”⁷² ”De känner sin egen svaghet och ser sina föräldrars maktlöshet”⁷³ Den realistiska, men apatiska, synen på verkligheten och fredsprocessen tillsammans med individens ovisshet och okunskap är ett ursäktande för handlingen enligt Scott & Lymans terminologi. Eftersom freden ändå inte kommer att infinna sig är det lika bra att ty sig till självmordsterrorism och terrorism då ansvaret för handlingen ligger hos den politiska situationsstrukturen.

4.2.4 Stolthet som förklaring

Stolthet som ett karaktärsdrag ses också som en förklaring i kvällspressen för självmordsterrorism och terrorism. Allting förutom stolthet har tagits ifrån individen vilket självmordsterrorism och terrorism som handlingar bevisar. Som motvikt till den officiella religiösa förklaringsretorik som terrororganisationer använder, ges det plats i kvällspressen för förklaringar som ”dö för sitt land”, ”kämpa” och ”göra något” vilka kan kopplas till stolthetens retorik som förklaringsmetod i kvällspressen. Stolthet som förklaring kopplas till vanliga palestinier, t.ex. en pappa beskriver.: ”Jag kan inte säga till min son att han ska vara blind för vad som händer med Palestina. Vill han kasta sten så blir jag stolt [...]”⁷⁴ Stoltheten som förklaring kan knytas an till ursäktandet *appeal to biological drives* i Scott & Lymans termer som är något representativt för just en specifik grupp människor. Att vara en

⁷² Ibid. s.2

⁷³ Ibid. s.2

⁷⁴ Aftonbladet, (2002-12-25) s.2

självordsterrorist eller terrorist är ett påtvingat öde för palestinierna. *Appeal to biological drives* är ett fatalistiskt ursäktande, en individ kan inte undgå sitt öde.

En mor till en självordsterrorist berättar i en artikel i Expressen att: ”Det är bättre att dö som självmordsbombare än att dö som ett slaktlamm i hemmet”⁷⁵ Den 16-åriga Ayats klasskamrater är lika stolta och berättar: ”Vi alla skulle vilja vara i hennes kläder.”⁷⁶ En far i en artikel i Expressen vars son sprängde sig säger sig vara stolt och önskar att alla hans barn kunde göra likadant.⁷⁷

Här kan paralleller dras till den officiella religiösa retoriken som terrororganisationer som rekryterar självordsterrorister säger ligga bakom självmordsterrorism och terrorism. På samma sätt skildras stolthetens retorik i kvällspressen som ett officiellt sätt att utåt hantera självmordsterrorism. Användare av den religiösa retoriken och användare av stolthetens retorik kan sägas vara tillhörande två olika *speech communities* där olika förklaringar används. Dessa förklaringar är accepterade i situationen där *speech community* befinner sig i. För terrororganisationer är det heliga kriget en situation där den religiösa retoriken är en accepterad förklaring. I kvällspressen kan jag finna stolthetens retorik som berättigande förklaring och den förnedrande situationen som den ursäktande sociala kontexten där en sådan förklaring för handlingar som självmordsterrorism och terrorism kan accepteras istället för att man blir ett ”slaktlamm i hemmet”.

4.2.5 Hämnd som förklaring

I en artikel i Aftonbladet beskrivs det hur israelerna har svikit palestinierna: ”Vad palestinierna fick tillbaka var israelisk aggression utan motstycke”⁷⁸ Denna förklaring kan kopplas till Scott & Lymans berättigande, *condemnation of the condemners*: när denna formulering används som förklaring i kvällspressen erkänns handlingen som moraliskt tvivelaktig, men dess positiva konsekvenser berättigar handlingen. Självmordsterrorism och terrorism är inte bra, men Israels aktioner kräver det eftersom de aktionerna är värre. Scott & Lymans ursäktanden kan också kopplas till detta exempel på förklaring från kvällspressen. Självmordsterrorister och terrorister ansvarar inte för sina handlingar, utan de är bara svar på ”israelisk aggression utan motstycke”. Självmordsterrorism och terrorism ses som hämnd som

⁷⁵ Expressen, (2001-12-09) s.22

⁷⁶ Expressen, (2002-03-30) s.8

⁷⁷ Expressen, (2002-04-11) s.20

⁷⁸ Aftonbladet, (2001-12-03) s.28

har sitt ursprung i Israels aggression. ”Det palestinska samhället har bokstavligen slagits sönder”⁷⁹, återges det i en av artiklarna. Hämnden blir en naturlig motreaktion och en förklaring till självmordsterrorism och terrorism i kvällspressen.

4.2.6 Den nya normen som förklaring

Det folkliga stöd som finns för självmordsterrorister och terrorister förklaras med den sociala verksamhet som bedrivs av terrororganisationer: kvinnokliniker, daghem och studiestipendier.⁸⁰ Det är av sociala skäl (en samhällelig kontext som förklarar handlingen enligt Mills) accepterat i situationen att bedriva självmordsterrorism och terrorism då det genererar resurser för att förmildra den sociala misären som förklaras i kvällspressen som orsak till självmordsterrorism och terrorism.

I en artikel från Expressen beskrivs hur situationen har förändrats. Om det förr var svårt att rekrytera självmordsterrorister så: ”Idag står hundratals, kanske tusentals palestinska män och kvinnor i kö för att bli levande bomber”⁸¹ Självmordsterrorism och terrorism förklaras i kvällspressen som en utveckling. Man menar att fler individer än förr kan tänka sig att agera som självmordsterrorister och terrorister. Man kan med hjälp av Mills och Scott & Lyman dra en slutsats att självmordsterrorism och terrorism har blivit en samhälleligt accepterad norm i den historiska och sociala kontexten (ockupation, misär) som används i *speech community* i fråga (Palestina) och därmed även i det *speech community* som kvällspressen formar.

I samma artikel från Expressen som i avsnittet ovan beskrivs det hur individer som blir terrorister kommer från alla skikt i samhället, en terrorist kan vara vem som helst. Självmordsterrorism och terrorism har blivit allt vanligare i samhället när desperationen har ökat och färre och färre ser freden som ett realistiskt alternativ. Denna förklaring kan ses som Scott & Lymans berättigande: individen känner ansvar för alla som före henne har begått terrordåd och ser med denna intressebevakning det som positivt att använda självmordsterrorism och terrorism. Individen blir på detta sätt hängiven den samhälleligt accepterade normen inom sin *speech community*.

⁷⁹ Expressen, (2002-06-19) s.6

⁸⁰ Aftonbladet, (2001-12-24) s.14

⁸¹ Expressen (2002-04-11) s.20

4.3 Det målande språket som förstärkande förklaring

I de studerade artiklarna i Aftonbladet och Expressen från perioden 2001-02-12 tills 2002-12-28 är vissa ord och uttryck återkommande. Journalisterna använder ofta orden övervåld/övermakt eller militärmakt om Israels agerande. Israel härskar/behärskar/trakasserar eller förödmjucar i en situation som liknar apartheid i Sydafrika. Palestinier kan beskrivas t.ex. som fredslängande i jämförelse med Israels övervåld mm. ”De (palestinier) längtar att varje olivträd som israelerna ryckt upp ska återplanteras.”⁸² Nordström skriver att i en lyrisk iscensättning är händelserna förväntade. I nästa citat är våldsdåd av självmordsterrorister förväntade, men den dramatiska iscensättningen kan anas bakom i ord som ”hat”, ”urskillningslöst” och ”oskyldiga”: ”Självmordsbombare, blinda av hat, som urskillningslöst dödar oskyldiga män, kvinnor och barn.”⁸³

Palestiniernas miserabla sociala situation som i kvällspressen förklarar självmordsterrorism och terrorism är närvarande i de flertaliga deskriptionerna över sopor som ruttnar och jämförelser mellan bosättarnas lyx och palestiniernas misär. I ”kaos, våld och förnedring”⁸⁴ träffar journalisterna släktingar till Kefa, en skjuten pojke. I ett hus i ett flyktingläger där de sitter: ”[...] i slitna mörkbruna fätöljer. På de spruckna väggarna hänger porträtt av Kefa och diplom han fått i skolan” Sedan besöker journalisterna en bosättares hus: ”[...] nyrenoverat kök, som vilket medelklasshem som helst i väst”⁸⁵

Det målande språket kan ses som en antydning av den episka iscensättningen där tidsaspekten är mindre viktig. Nordström förklarar att i en episk iscensättning lyfts upp en detalj i ett större sammanhang. Journalisten blir ett ögonvittne som skildrar allt han ser subjektivt som: ”Gatorna i Dheishe är trånga, husen hänger över dem och ser ut att när som helst ramla framåt, det stinker från de överfulla soptunnorna [...]”⁸⁶ Den ohygieniska bild som ges till en ytterst hygienisk *speech community* blir detaljen i det stora sammanhang som förklarar självmordsterrorism och terrorism. Detta ruttande förklarar självmordsterrorism och terrorism, ”ruttande sopor” blir en alternativ retorik i kvällspressen, ett bevis på ett ruttande samhälle: ”Det stinker av gamla sopor och ruttande slaktavfall”⁸⁷

⁸² Aftonbladet, (2001-12-03) s.28

⁸³ Aftonbladet, (2001-12-24) s.15

⁸⁴ Aftonbladet, (2001-12-25) s.16

⁸⁵ Ibid. s.16

⁸⁶ Ibid. s.16

⁸⁷ Aftonbladet, (2002-04-17) s.12

Enligt Nordström beskrivs det olika personer i en episk iscensättning. De beskrivna personer kan vara ögonvittnen (journalisten som betraktar ruttandet), hjältar (palestinier som lever i ett ruttande tillstånd) och syndabockar (israeliska bosättare som lever i lyx) som i det följande exemplet: ”Som ett stråk genom denna fattigdom och misär ligger de israeliska ’bosättningarna’: överkliga medelklassförorter i form av väpnade fort med vaktorn. Jag besökte ett av dessa fort. Det som slog mig var överdådet. Det ständiga ljudet av rinnande vatten: sprinkler som bevattnade växthusgrödor och dekorativa trädgårdar. På andra sidan av det som liknar Berlinmuren, i det utfattiga Gaza, kommer det bara droppar ur vattenpumparna, som ofta torkar ut [...]”⁸⁸

Nordström skriver hur en dramatisk iscensättning kan användas bara en kort tid. Men misären i sig har ett dramatiskt värde som förklaring. Förödmjukelsens vardag blir en dramatisk detalj i den episka iscensättningen. Så här beskriver Edward Said i en av artiklarna under den studerade perioden: ”[...] enastående sadistisk grymhet mot obehäpnade och försvarslösa civila som knuffas och misshandlas och lämnas att förblöda, kvinnor som tvingas föda dödfödda barn medan de väntar i onödan vid israeliska vägsräddningar, gamla män som tvingas ta av sig sina kläder och skor och gå omkring barfota framför en tuggummituggande artonåring som viftar med ett M-16-gevär [...]”⁸⁹

4.4 Biblisk symbolik och religiösa hänvisningar som förklaringar

I avsnittet 4.2.2 skrev jag hur graden av identifikation höjs genom att jämföra händelserna i konflikten mellan Israel och Palestina med t.ex. kolonialism, apartheid och Franz Kafkas litterära konst. Liknande sätt att höja graden av identifikation presenteras i detta avsnitt. Religiösa hänvisningar och biblisk symbolik var närvarande genomgående i artiklarna. Därför ansåg jag att de borde presenteras i ett enskilt avsnitt.

Religiösa hänvisningar som denna: ”Det står i den heliga Koranen att judarna dödade våra heliga profeter och därför kan det inte bli fred.”⁹⁰ kan kopplas till Scott & Lyman's berättigande *appeal to loyalties*. Positiva konsekvenser av en moraliskt tvivelaktig handling framhålls. Här är individen hängiven koranen och de dödade heliga profeterna.

⁸⁸ Aftonbladet, (2002-09-24) s.5

⁸⁹ Aftonbladet, (2002-03-16) s.4

⁹⁰ Aftonbladet, (2001-12-24) s.15

Respekt för historiska/religiösa händelser och personer förklarar dåd som självmordsterrorism och terrorism i kvällspressen.

Andra typer av religiösa hänvisningar är hänvisningar till kristendomen och bibliska händelser och symboler som: ”Staden där Jesus föddes är ockuperad”⁹¹ I Aftonbladet berättas det om hur Jeriko är isolerad och ruinerad såsom i Bibelns berättelser: ”I Bibelns berättelse om Jeriko [...] höll Jeriko sina portar stängda”⁹² Eller: ”I våldets logik finns bara demoner”⁹³

Religiösa hänvisningar kan också innefatta dramatiska händelsebeskrivningar på heliga platser: ”Instängd i ett av kristenhetens heligaste rum, en symbol för nåd och barmhärtighet och kärlek [...] kyrkofriden, en tradition som kanske är lika gammal som kyrkan själv. Kyrkan ger förföljda och olyckliga människor en fristad.”⁹⁴ Den beskrivna händelsekedjan i en artikel från Aftonbladet utvecklas sedan åt ett dramatiskt håll: ”De skjuter in i kyrkan”.⁹⁵ ”De” i artikel är den israeliska armén som inte ens bryr sig om den beskrivna traditionella kyrkofriden. ”De” som skjuter in i kyrkan blir syndabockar i en episk iscensättning enligt Nordströms terminologi, medan kvällspressen är ögonvittnet och de skjutna är hjältar.

⁹¹ Aftonbladet, (2002-12-25) s.2

⁹² Aftonbladet, (2002-04-19) s.16

⁹³ Aftonbladet, (2002-04-15) s.2

⁹⁴ Aftonbladet, (2002-04-12) s.12

⁹⁵ Ibid. s.11

5. Avslutande diskussion

I den sista och avslutande delen för uppsatsen sammanfattas och diskuteras de vetenskapliga förklaringarna tentativt tillsammans med förklaringar i kvällspressen. Eventuella likheter och skillnader mellan förklaringarna illustreras. Därmed besvaras även dessa frågeställningar: Finns det skillnader eller likheter mellan vetenskapliga förklaringar och förklaringar i kvällspressen, i så fall vilka? Speglas de förklaringar som finns inom vetenskaplig litteratur i den svenska kvällspressen?

5.1 En övergripande insyn i förklaringarna till självmordsterrorism och terrorism

I början av uppsatsarbetet trodde jag att förklaringarna till självmordsterrorism och terrorism skulle vara mer religiösa till sin natur. Att så inte var fallet kan konstateras i denna avslutande del av uppsatsen. Religiösa aspekter finns dock alltid närvarande i den specifika sociala kontexten, men i de förklaringar som presenteras i denna uppsats kan andra aspekter såsom samhällsstrukturer sägas vara mer framträdande.

Den stora skillnaden mellan de vetenskapliga förklaringarna och förklaringarna i kvällspressen är att de vetenskapliga förklaringarna innehåller mer berättiganden än förklaringar i kvällspressen vilka innehåller mer ursäktanden i Scott & Lymans terminologi. Dock kan det konstateras att både de vetenskapliga förklaringarna och förklaringar i kvällspressen framhåller bl.a. de socioekonomiska aspekter som förklaring till självmordsterrorism och terrorism.

Vetenskapliga förklaringar och förklaringar i kvällspressen tycks överlag vara lika varandra. Men det finns inga tecken på att förklaringar i vetenskaplig litteratur speglas i förklaringarna i kvällspressen. Både förklaringskategorierna kan sägas innehålla samhälleligt accepterade förklaringar som formar sig efter den historiska och sociala kontexten. Det finns t.ex. hänvisningar till kolonialismen och apartheid vilka kan vara samhälleligt accepterade förklaringar till varför självmordsterrorism och terrorism existerar. C. Wright Mills skriver att motiv är kulturellt accepterade, situationsberoende förklaringar till handlingar och beteenden. Huruvida vissa motiv accepteras eller inte beror på omgivningen de presenteras i, hur kulturellt gångbara de presenterade förklaringarna är i den aktuella sociala omgivningen.

5.2 Likheter i förklaringar till självmordsterrorism och terrorism

Både vetenskapliga förklaringar och förklaringar i kvällspressen tar upp påtvingande strukturer i samhället som individen inte kan påverka och vilka i sin tur påverkar individens handlingar. I vetenskapliga förklaringar presenteras t.ex. en typ av social geometri som utmärks av våldsam struktur. Bland förklaringarna i kvällspressen beskrivs påtvingande strukturer med inverkan på individens handlingar (kolonialism och apartheid) med vilka kvällspressen ursäktar våldsamma handlingar som begås i konflikten mellan Israel och Palestina. Även i vetenskapliga förklaringar finns kolonialism som förklaring till självmordsterrorism och terrorism. Kolonialism som ett resultat av geopolitik berättigar självmordsterrorism och terrorism.

Individpsykologiska förklaringar presenterar fler ursäktanden än berättiganden. Psykologiska faktorer ursäktar individens handlingar. Bland förklaringar i kvällspressen kan liknande sätt att förklara självmordsterrorism och terrorism finnas: palestiniernas misär och den desperata sociala situationen ursäktar självmordsterrorism och terrorism. Vetenskapliga förklaringar presenterar självmordsterrorism och terrorism som symbol av makt och möjligheter till individer som annars inte har vare sig makt eller möjligheter. I kvällspressen förklaras självmordsterrorism vara allt vanligare och allt mer accepterat i samhället p.g.a. de möjligheter självmordsterrorism ger till folk i misär i form av social verksamhet.

5.3 Skillnader i förklaringar till självmordsterrorism och terrorism

I vetenskapliga förklaringar förklaras självmordsterrorism och terrorism som uppvisande av våldsam, icke-verbal och politisk strategi, som försök att påverka det politiska fältet. Förklaringarna i kvällspressen ger en annan bild där självmordsterrorister och terrorister snarare är apolitiska, nästan apatiska. Självmordsterrorism och terrorism i kvällspressen förklaras inte som politik, utan som hämnd. Vidare kan det konstateras att trots att både vetenskaplig litteratur och kvällspressen fäster uppmärksamhet på de socioekonomiska faktorerna (fattigdom m.m.) är kvällspressen mer benägen att finna förklaringar till självmordsterrorism och terrorism i det individuella lidandet. Skillnaderna mellan förklaringarna i vetenskaplig litteratur och i svensk kvällspress färgas således av det subjektiva och känslomässiga sätt som svensk kvällspress förklarar självmordsterrorism och terrorism, gentemot de vetenskapliga förklaringarna.

REFERENSER

Abdel-Khalek, A. (2004) *Neither Altruistic Suicide nor Terrorism but Martyrdom: A Muslim Perspective* Archives of Suicide Research 8:1, s.99-113.

Bandura, A. (1998) Mechanisms of Moral Disengagement. I W. Reich (ed.) *Origins of Terrorism* (s.161-191) Washington DC: Woodrow Wilson University Press.

Battin, M., P. (2004) *The Ethics of Self-Sacrifice: What's Wrong with Suicide Bombing?* Archives of Suicide Research 8:1, s.29-36.

Bauhn, P. (1989) *Ethical Aspects of Political Terrorism: the Sacrificing of the Innocent.* (Kap.1 s. 9-49) Lund: Lunds Univ. Press.

Black, D. (2004) *The Geometry of Terrorism.* Sociological Theory 22:1, s.14-25.

Cohn-Sherbok, D., El-Alami, D. (2003) *The Palestine-Israeli Conflict.* Oxford: Oneworld.

Crenshaw, M. (1998) The Logic of Terrorism: Terrorist Behavior as a product of Strategic Choice. I Walter Reich (ed.) *Origins of Terrorism* (s.7-24) Washington DC: Woodrow Wilson University Press.

Durkheim, E. (1983) *Själv mordet.* Lund: Argos.

Ehrlich, P. R. & Liu, J. (2002) *Some Roots of Terrorism.* Population and Environment 24:2, s.183-192.

Esposito, J.L. (2002) *Unholy War.* New York: Oxford University Press.

Kellen, K. (1998) Ideology and Rebellion: Terrorism in West Germany. I Walter Reich (ed.) *Origins of Terrorism* (s.43-64) Washington DC: Woodrow Wilson University Press.

Lenaars, A.A. (2004) *Altruistic Suicide: A Few Reflections.* Archives of Suicide Research 8:1, s.1-7.

Lester, D. (2004) *Altruistic Suicide: Some Issues*. Archives of Suicide Research 8:1, s.37-42.

Lilly, R. J., Cullen, F., T., Ball, R., A. (1995) *Criminological Theory: Contexts and Consequences*. (Kap. 3 s.37-109) Thousand Oaks, Calif.: Sage.

Martin, J., L. (1990) The Media's Role in Terrorism. I Charles W. Kegley Jr. (ed.) *International Terrorism: Characteristics, Causes, Controls* (s.158-162) Uppersadle River NJ: Prentice Hall

Mills Wright C. (1940) *Situated Actions and Vocabularies of Motive*. American Sociological Review, 5:6 s.904-913.

Nordström, G.Z., (2002) *Terrorkriget i Kvällspressen*. Rapport 184, Stockholm: Styrelsen för Psykologiskt Försvar.

Oberschall, A. (2004) *Explaining Terrorism: The Contribution of Collective Action Theory*. Sociological Theory 22:1 s.26-37.

Orbach, I. (2004) *Terror Suicide: How is it Possible?* Archives of Suicide Research 8:1 s.115-130.

Post, J., M. (1998) Terrorist Psycho-logic: Terrorist Behavior as a product of Psychological Forces. I Walter Reich (ed.) *Origins Of Terrorism* (s.25-49) Washington DC: Woodrow Wilson University Press.

Scott, M.B., Lyman, S.M. (1968) *Accounts*. American Sociological Review s.46-62.

Senechal de la Roche, R. (2004) *Toward a Scientific Theory of Terrorism*. Sociological Theory 22:1 s.1-4.

Special Report: Suicide Terrorism (2004-01-10) The Economist s.18-20.

Swart, W.J. (1994) *Stigma and the Charisma in the Rhetoric of Terrorism* Perspectives on Social Problems Vol. 5 s.73-93.

ARTIKLAR I AFTONBLADET

Fredriksson, G. (2001-02-12) Kollektiva straff – en del av krigets vardag. *Aftonbladet*, s.15.

Bahour, S. (2001-12-03) Dåden är ett rop på hjälp. *Aftonbladet*, s.28.

Cantwell, O. (2001-12-17) Han skulle ut och leka, Yosef, 11, sköts ihjäl med en kula i huvudet när han kastade sten. *Aftonbladet*, s.8-9.

Cantwell, O. (2001-12-24) Dokument. Det heliga kriget, folket lämnas åt sitt öde. *Aftonbladet*, s.14-15.

Cantwell, O. (2001-12-25) Israel – en kyrkogård av döda barn. *Aftonbladet*, s.14-17.

Said, E. (2002-02-05) Ett hopp, trots allt. *Aftonbladet*, s.4-5.

Österman, H. (2002-03-13) Döden rullar in i Ramallah. Kriget i Israel. De värsta striderna på 20 år. *Aftonbladet*, s.6-7.

Said, E. (2002-03-16) Israel måste ge tillbaka allt. *Aftonbladet*, s.4-5.

Zettergren, C. (2002-03-19) Våldet mot civila måste få ett slut. *Aftonbladet*, s.24.

Kadhammar, P. (2002-04-12) ”De skjuter in i kyrkan” Krisen i Mellanöstern. *Aftonbladet*, s.11-12.

Kadhammar, P. (2002-04-12) Wafa Idris dog för oss. *Aftonbladet*, s.18-19.

Klein, H. (2002-04-15) I våldets logik finns bara demoner. *Aftonbladet*, s.2.

Kadhammar, P. (2002-04-17) Han går ner på knä och vädjar. *Aftonbladet*, s.12-13.

Kadhammar, P. (2002-04-19) Ett dike håller Jeriko stängt. *Aftonbladet*, s.16-17.

Åhnberg, A., Andersson, O. (2002-06-01) Skydda barnen i Mellanöstern. *Aftonbladet*, s.26.

Klein, H. (2002-06-12) Palestina blir ett Bantustan. *Aftonbladet*, s.2.

Said, E. (2002-06-19) ”Vi måste leda oss själva ut ur återvändsgränden”. *Aftonbladet*, s.4-5.

Marklund, L. (2002-07-26) ”Terrorism” – ”en stor framgång” för Israel. *Aftonbladet*, s.15.

Said, E. (2002-08-08) Långsam kvävning. *Aftonbladet*, s.4.

Fredriksson, G. (2002-08-12) Så tänker Palestinas självmordsbombare. *Aftonbladet*, s.15.

Said, E. (2002-08-17) Det enda de bryr sig om är den egna makten. *Aftonbladet*, s.4.

Pilger, J. (2002-09-24) Israelisk terror, då som nu. *Aftonbladet*, s.4-5.

Helle, K. (2002-10-18) Häv ockupationen av Palestina. *Aftonbladet*, s.2.

Ödquist, G. (2002-12-25) Staden där Jesus föddes är ockuperad. *Aftonbladet*, s.2.

Hansson, W. (2002-12-28) Deras hat gör freden omöjlig. *Aftonbladet*, s.7-8.

ARTIKLAR I EXPRESSEN

Nilsson, P-M. (2001-12-23) Betlehems söner. *Expressen*, s.2.

Orenius, N. (2001-12-09) Barnens nya idoler: självmordsbombare. *Expressen*, s.22.

Lapidus, A. (2002-03-30) Barnet som sprängde sig. 16-åriga Ayat tog sitt liv med bombbälte. *Expressen*, s.8.

Lapidus, A. (2002-04-02) Krig är hans liv. Sharons hela karriär kantas av blod och katastrofer. *Expressen*, s.18.

Lapidus, A. (2002-04-11) De blev levande bomber. Hundratals palestinier står i kö för att få dö som martyrer. *Expressen*, s.20.

Shikaki, K. (2002-04-12) Khalil Shikaki om opinionen efter återockupationen: Palestinierna tror på våld. *Expressen*, s.4.

Ehnmark, A. (2002-06-19) Samma krig i huvudet. Mellanöstern: ett krig till vilket Kafka skrivit manus. *Expressen*, s.6.

Löfgren, P. (2002-06-26) Konsten att hålla död i en fredsprocess. Nu kommer palestiniernas andra demokratilektion. Med USA i katedern. *Expressen*, s.6.

Dahlberg, A. (2002-11-28) Hjälp honom! *Expressen*, s.2.